

Ons sporthistorisch besef

Fons Kemper, W.J.H. Mulier Instituut

Inleiding

Welke waarde kan gehecht worden aan de tegenwoordig veel gehoorde typering Nederland Sportland als dat land zijn sportgeschiedenis niet kent of er onvoldoende lering uit weet te trekken? Een haast retorische vraag voor de lezers van dit blad. Maar is daarmee ook gezegd dat het slecht gesteld is met de belangstelling voor sportgeschiedenis?

In de media wordt steeds vaker aandacht besteed aan de historische kanten van sport. Het tv-programma *Andere Tijden* heeft al enkele jaren een veelbekeken sportvariant. Ook de dagbladen verdiepen zich regelmatig in ons sportverleden. De vooruitblik op een groot sporttoernooi gaat meestal gepaard met een terugblik op eerdere afleveringen om zo een historisch perspectief te kunnen bieden. Het initiatief van de Volkskrant om een sportcanon samen te stellen weerspiegelt een groeiende historische belangstelling. En als het nodig is wordt uitgebreid stil gestaan bij onze eertijds befaamde sporters en sportsters. Jammer is wel dat het dan vaak in de vorm van een necrologie moet gebeuren.

Sportgeschiedenis is evenwel meer dan het op een rijtje hebben van feiten en personen uit het verleden van de sport. Ook daarin zien we een evolutie. Ruim tien jaar geleden verscheen het boek *Sporteeuw, 100 jaar Nederlandse topsport*.¹ Vrijwel geheel gevuld met biografieën van sporters en sportsters die kleur hebben gegeven aan de afgelopen eeuw. De recent verschenen *Sportcanon* met als ondertitel *De sportgeschiedenis van Nederland* schetst een breder historisch beeld.² Naast de niet te vermijden sporthelden komen ook spraakmakende bestuurders en trainers voor het voetlicht. En belangrijk, er is aandacht voor ontwikkelingen en tijdsbeelden die sport hebben beïnvloed. Verder mag niet onvermeld blijven dat tijdens de Dag van het sportonderzoek in 2010 een sessie aan sporthistorisch onderzoek gewijd was. De veelal bewerkte bijdragen die daar gepresenteerd werden, zijn alle in een themanummer van dit tijdschrift gepubliceerd.³ Het zijn bescheiden impulsen maar ze laten zien dat de

beoefening van sporthistorie als relatief jonge subdiscipline meer en meer vorm krijgt.

Sporthistorie richt onze blik niet alleen op het verleden. Het is een bron van inzichten van waaruit hedendaagse initiatieven beter begrepen en beoordeeld kunnen worden. Daarom moet dat sportverleden beter ontsloten en gedocumenteerd worden. Een boodschap die historici uit welbegrepen eigenbelang uitdragen als het om de relevantie van hun vak gaat. Maar in hoeverre staan zij daarin alleen? En hoe is het gesteld met de belangstelling voor sportgeschiedenis bij het publiek? Die vragen wil ik in deze bijdrage beantwoorden.

De hier gepresenteerde gegevens zijn ontleend aan een landelijk representatief onderzoek dat eind vorig jaar is uitgevoerd in opdracht van het W.J.H. Mulier Instituut. De belangrijkste bevindingen uit dit onderzoek worden in paragraaf 3 gepresenteerd. Maar eerst iets over opzet en uitvoering van het onderzoek in de volgende paragraaf.

Methode

Het W.J.H. Mulier Instituut maakt voor sportonderzoek gebruik van een landelijke steekproef van personen die deel uitmaken van een internetpanel. Het onderzoek zelf is een omnibusonderzoek waarin diverse thema's aan de orde gesteld worden. Het is voor het eerst dat het thema sportgeschiedenis mee genomen is in een dergelijke grootschalige ondervraging. Het onderzoek bij het panel waar hier verslag van wordt gedaan is in november 2010 uitgevoerd. Daaraan hebben 2751 respondenten in de leeftijd van 15-80 jaar deelgenomen. Deze steekproef representeert een bevolkingsgroep van 13 miljoen mensen. In het onderzoek zijn de begrippen 'sportgeschiedenis' en 'sporthistorie' als synoniemen gebruikt en gedefinieerd als: 'belangrijke sportgebeurtenissen en sportontwikkelingen uit het verleden of personen die historisch gezien een unieke bijdrage aan de Nederlandse sport hebben geleverd'. Na deze begripsmatige introductie moesten de respondenten vijf sets met vragen beantwoorden. Vier blokken richtten zich op de wijze waarop men sporthistorische informatie tot zich had genomen. Als terugvraag-

periode is twaalf maanden gehanteerd. In een afsluitend vragenblok konden respondenten reageren op drie stellingen over het belang van sportgeschiedenis.

Om de gegevens over sportgeschiedenis te kunnen verdiepen zijn ze geanalyseerd met behulp van de variabelen geslacht en sportdeelname. Als er in de tekst gesproken wordt over verschillen tussen diverse groepen zijn deze getoetst op significantie.

Resultaten

Bronnen voor sportgeschiedenis

De centrale vraagstelling van het uitgevoerde onderzoek betreft de belangstelling voor sporthistorie in ons land. Nagegaan is of mensen in het jaar voorafgaand aan de ondervraging zich met sportgeschiedenis hebben bezig gehouden. En zo ja, op welke wijze zij dan sporthistorische informatie hebben verkregen, dat wil zeggen welke bronnen men daarvoor heeft geraadpleegd. Onderscheid is gemaakt in vier soorten informatiebronnen.

In tabel 1 is weergegeven in welke mate deze vier bronnen door de ondervraagde groep zijn benut.

De helft van de mensen geeft aan dat ze in de voorafgaande twaalf maanden met het onderwerp sporthistorie te maken hebben gehad via één of meer bronnen. Dat levert ruim 6,5 miljoen mensen op die belangstelling hebben getoond voor de geschiedenis van de sport.

Televisie is het medium dat het vaakst – 37 procent – wordt genoemd als bron voor kennis over het sportverleden. 32 procent van de mensen geeft aan over een sporthistorisch onderwerp te hebben gelezen. Een vijfde van de mensen raadpleegt internet voor sporthistorische informatie. Het bezoek aan een sportmuseum of aan een sport gewijde expositie komt het minst voor en ligt op 3 procent.

Voor drie bronnen kan het hiervoor geschetste algemene beeld verder ingevuld worden. Per bron zijn in het onderzoek steeds verschillende keuzemogelijkheden geboden. Alleen voor de museale bron is geen nader onderscheid gemaakt.

Tabel 2 laat zien welke tv-programma's vooral bekeken zijn in verband met sporthistorie.

Tabel 1 Geraadpleegde bronnen voor sporthistorische informatie, bevolking 15-80 jaar, 2010 (in procenten).

Bron ¹	Totaal (n=2751)
Tenminste één bron geraadpleegd	50
Waarvan:	
Televisie	37
Gedrukte publicatie	32
Internet	20
Museum	3

¹ meer dan één bron mogelijk

Tabel 2 tv-programma's als bron voor sporthistorische informatie, bevolking 15-80 jaar, 2010 (in procenten).

tv-programma ¹	Totaal (n=2751)
Tenminste één tv-programma bekeken	37
Waarvan:	
Holland Sport	23
Andere Tijden Sport	21
Actualiteitenrubriek	20
Ander (sport)programma	19

¹ meer dan één programma mogelijk

Tussen de diverse tv-programma's zijn er geen grote onderlinge verschillen. Alle programma's worden door ongeveer een vijfde van de respondenten als bron voor sporthistorische informatie genoemd. Het inmiddels opgeheven programma Holland Sport voert met 23 procent de lijst aan op de voet gevolgd door Andere Tijden Sport met 21 procent.

Actualiteitenrubrieken blijken vergeleken met de specifieke sportprogramma's, een gelijkwaardige bron voor sporthistorie te zijn. 20 procent van de ondervraagden put daar sporthistorische kennis uit. Dat geldt ook voor andere (sport)programma's die aandacht besteden aan sporthistorische onderwerpen.

Na de tv zijn de gedrukte media een belangrijke bron. Tabel 3 laat zien in welke mate de onderscheiden papieren bronnen gebruikt zijn om sporthistorische kennis op te doen.

Dagbladen zijn binnen de categorie gedrukte media verreweg de meest benutte bron. Een kwart van de ondervraagden haalt historische informatie uit de krant. Het grote bereik en de verschijningsfrequentie van dagbladen maken het een laagdrempelige bron is. Tijdschriften, boeken en andere uitgaven worden beduidend minder benut.

Ten slotte is gekeken naar internet als vindplaats voor sporthistorische kennis. Tabel 4 laat de resultaten daarvan zien.

Meer dan bij de andere media is gericht zoekgedrag een kenmerk voor het surfen op internet. Het is dan niet zo verwonderlijk dat Wikipedia in dit verband de meest bezochte site is. De sportspecifieke sites moeten het (nog) met aanzienlijk minder belangstelling doen.

Tabel 3 Gedrukte publicaties als bron voor sporthistorische informatie, bevolking 15-80 jaar, 2010 (in procenten)

Gedrukte publicatie ¹	Totaal (n=2751)
Tenminste één publicatie gelezen	32
Waarvan:	
Dagblad	25
Tijdschrift	17
Boek	7
Andere uitgave	7

¹ meer dan één publicatie mogelijk

Tabel 4 Geraadpleegde websites als bron voor sporthistorische informatie, bevolking 15-80 jaar, 2010 (in procenten).

Website ¹	Totaal (n=2751)
Tenminste één website bezocht	20
Waarvan:	
www.wikipedia.nl	16
www.nocnsf.nl	5
www.sportgeschiedenis.nl	3
www.desportwereld.nl	2
Andere website	8

¹ meer dan één website mogelijk

Wie is (het meest) geïnteresseerd?

De volgende stap in de analyse is het koppelen van een tweetal achtergrondvariabelen aan het gebruik van de media. Nagegaan is in hoeverre er verschillen bestaan in gebruik van de diverse bronnen als gekeken wordt naar geslacht en sportdeelname. In tabel 5 worden de resultaten weergegeven.

60%). Het patroon in het gebruik van de diverse bronnen in de volgorde tv, papier, internet en museum, laat geen verschillen zien tussen mannen en vrouwen en niet-sporters en intensieve sporters. Zij het dat internet door intensieve sporters en mannen relatief het meest gebruikt wordt.

Tabel 5 Geraadpleegde bronnen voor sporthistorische informatie, naar enkele achtergrondkenmerken, bevolking 15-80 jaar, 2010 (in procenten).

Bron ¹	Totaal (n=2751)	Man (n=1372)	Vrouw (n=1379)	Niet-sporter (n=789)	Intensieve sporter ² (n=455)
Tenminste één bron geraadpleegd	50	58	42	38	60
Waarvan:					
Televisie	37	44	30	27	42
Gedrukte publicatie	32	39	24	24	39
Internet	20	26	14	11	30
Museum	3	4	3	2	6

¹ meer dan één bron mogelijk

² de categorie 'minder-intensieve sporters' is hier buiten beschouwing gelaten

Sportgeschiedenis leeft duidelijk meer bij mannen dan bij vrouwen. Tabel 5 laat een verschil van 16 procentpunten zien tussen beide groepen (58% versus 42%). Soortgelijke verschillen tussen mannen en vrouwen zien we in vrijwel dezelfde mate terug bij het gebruik van alle vier de bronnen voor sporthistorische informatie. Alleen voor het bezoek aan musea of exposities kan die conclusie niet getrokken worden vanwege het geringe aantal waarnemingen.

Verder is een indeling gemaakt op basis van sportgedrag en wel tussen niet-sporters en intensieve sporters. De laatste groep sport tenminste twee keer per week of meer. Belangstelling voor sportgeschiedenis blijkt niet het exclusieve domein van sporters te zijn. De niet-sporters verdiepen zich daar ook terdege in. 38 procent van hen heeft in het jaar voorafgaand aan de ondervraging via een of meer van de genoemde bronnen kennis genomen van sportgeschiedenis. Bij de intensieve sporter ligt die belangstelling, niet onverwacht, een stuk hoger. 60 procent van deze groep heeft zich met dat thema bezig gehouden. Een verschil van maar liefst 22 procentpunten (38% versus

3.3 Hoe zwaar weegt sportgeschiedenis?

Welk belang hechten we aan de geschiedenis van de sport? In het onderzoek zijn daar verschillende vragen in de vorm van stellingen over gesteld. In tabel 6 staan de resultaten vermeld.

De helft (51%) van de ondervraagden vindt dat wij ons sportief erfgood moeten koesteren. Immers de sportgeschiedenis verdient het om 'goed en systematisch te worden vastgelegd'. Ongeveer een derde staat daar neutraal (eens noch oneens) tegenover terwijl een zesde de stelling af wijst (niet in tabel). De verschillen tussen mannen en vrouwen zijn gering. Intensieve sporters zijn daar meer uitgesproken in dan niet-sporters.

De kennis over het sportverleden heeft ook een functie voor het heden, zoals in de tweede stelling staat verwoord. Ruim een derde (35%) van de ondervraagden ziet deze kennis een rol spelen bij het binnenhalen en organiseren van grote evenementen als WK's of Olympische Spelen. Mannen en vrouwen denken daar vrijwel hetzelfde over. Niet-sporters hechten daar het minst aan.

Tabel 6 Stellingen over het belang van sportgeschiedenis, naar enkele achtergrondkenmerken, bevolking 15-80 jaar, 2010 (in procenten).

Stelling	helemaal / enigszins mee eens				
	Totaal (n=2751)	Man (n=1372)	Vrouw (n=1379)	Niet-sporter (n=789)	Intensieve sporter ¹ (n=455)
De Nederlandse sportgeschiedenis verdient het om goed en systematisch te worden vastgelegd	51	56	48	43	57
Kennis van de geschiedenis van de sport is noodzakelijk als Nederland zich kandidaat wil stellen voor WK's of Olympische Spelen	35	35	37	30	41
Ik zou veel meer van de geschiedenis van de Nederlandse sport willen weten	14	17	11	9	17

¹ de categorie 'minder-intensieve sporter' is hier buiten beschouwing gelaten

Ten slotte de stelling die het eigen kennisniveau van sporthistorische onderwerpen betreft. Een zesde (17%) van de ondervraagde mannen en intensieve sporters zou (veel) meer willen weten van de Nederlandse sportgeschiedenis. Daarin onderscheiden zij zich van vrouwen (11%) en niet-sporters (9%). De vraag om meer informatie leeft vooral bij personen die relatief al vaak kennisnemen van de sportgeschiedenis. Bij deze stelling neemt ongeveer een derde een neutraal (eens noch oneens) standpunt in (niet in tabel). Daarmee betoont een meerderheid van de ondervraagden zich tevreden over de eigen kennis op sporthistorisch gebied.

Tot slot

Geconstateerd kan worden dat op basis van publicaties en programma's de aandacht voor de sportgeschiedenis in Nederland groeit. In dit onderzoek is gekeken hoe de bevolking van 15-80 jaar aan sporthistorische informatie komt en welke waardering daarvoor bestaat.

De helft van deze groep – goed voor 6,5 miljoen personen - heeft passief of actief kennis genomen van de Nederlandse sportgeschiedenis. Eenzelfde groep acht het van belang om ons sporterfgoed goed en systematisch vast te leggen. Het is aan de beoefenaren van de sportgeschiedenis daar verder vorm en invulling aan te geven. Kennis over de geschiedenis van de sport is een veel gevraagd product zo blijkt. Zowel in de journalis-

tieke sfeer als voor beleidsontwikkeling is er behoefte aan betrouwbare historische gegevens en gevalideerde inzichten. Hier liggen voor de studie naar de sporthistorie kansen en evenzoveel uitdagingen. Dit onderzoek is daarbij een steun in de rug.

Fons Kemper (1942) bekwaamde zich in de organisatie- en bedrijfssociologie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Na enkele jaren onderzoek trad hij in dienst van de Interfaculteit Lichamelijke Opvoeding, de latere Faculteit der Bewegingswetenschappen. Hij doceerde daar onder meer sportsociologie en verrichtte onderzoek naar sportverenigingen en sporttechnisch kader. Bij zijn latere werkgevers – de ministeries van WVC en VWS – vervulde hij de functie van onderzoekscoördinator op de terreinen jeugd, welzijn en sport. Thans is hij verbonden aan het W.J.H. Mulier Instituut. Een van zijn taken daar is het beheer van de portefeuille sportgeschiedenis. Hij wordt vaak gespot bij antiquaren op zoek naar publicaties over de Olympische Spelen van 1928 of het prille begin van de sport in ons land. Fons was vele jaren voorzitter van een atletiekvereniging en liep zelf ook een aardig rondje.

¹ Verkamman, M., Velthuis, R. & Woldendorp, J. et al. (2000). *Sporteeuw, 100 jaar Nederlandse topsport*. Amsterdam: L.J. Veen.

² Jungmann, B. (red.) (2011). *De sportcanon. De sportgeschiedenis van Nederland*. Amsterdam: Thomas Rap.

³ *De Sportwereld*, Winter 2010, nr. 57-58. Amsterdam: Stichting de Sportwereld.

